

Ч 511.7
† 99
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

ІВЛЄВ ОЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ

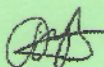
УДК 796.015.1-057.875

ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА
МАЙБУТНІХ ІНСПЕКТОРІВ ДАІ ДО ЗАСТОСУВАННЯ
СИЛОВОГО ВПЛИВУ

24.00.02 – Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Харків - 2010

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Донецькому юридичному інституті Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник: кандидат наук з фізичного виховання, доцент
ПІДДУБНИЙ Олександр Григорович,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, доцент кафедри фізичного
виховання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ПРИХОДЬКО Володимир Васильович,
Національна металургійна академія,
професор кафедри управління проектами;

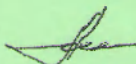
кандидат наук з фізичного виховання
МАРАКУШИН Андрій Ігорович,
Харківський університет повітряних сил
імені Івана Кожедуба, заступник начальника кафедри
фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки
та спорту.

Захист відбудеться 15 жовтня 2010 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.862.01 в Харківській державній академії фізичної культури за адресою: 61022, м. Харків, вул.Ключківська, 99, зал засідань.

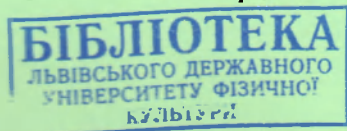
З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Харківської державної академії фізичної культури за адресою: 61022, м. Харків, вул. Ключківська, 99,

Автореферат розіслано 14 вересня 2010 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. С. Ашанін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. Згідно Закону України «Про міліцію» працівники органів внутрішніх справ зобов'язані швидко й точно реагувати на зміну будь якої, особливо криміногенної, ситуації, яка при необхідності вимагає застосовувати силовий вплив в рамках чинного законодавства. Вдосконалення професійної підготовки кадрів органів внутрішніх справ обговорюється в Україні досить давно. Однак, аналіз пропозицій щодо змісту і направленості психолого-педагогічних інновацій у системі вищої освіти силових відомств України вказує на те, що якість професійного навчання покращилась лише у незначній мірі (В. Булачек, 2004; А. І. Маракушин, 2004).

При цьому, як зазначає ряд науковців (Н. Добровольская, 2008; Середенко Л., 2008; М. А. Чуносов, 2005), ефективність дій працівників міліції в ситуаціях, пов'язаних із застосуванням сили, під впливом різних об'єктивних і суб'єктивних обставин значно знижується. У той же час показано, що тренування працівників з метою подолання цих від'ємних факторів має позитивно впливати на ефективність їхніх дій (В.І. Косяченко, 2000; А. Лушак, 2000, 2003). Дотримуючись існуючих у системі спеціальної підготовки стереотипів, не вдалось розв'язати проблему швидкого й безпомилкового виконання фізичних дій, яких вимагають від службовців МВС виникаючі ситуації. Традиційний рефлексологічний підхід до розуміння техніки рухових дій приходять у протиріччя з практикою силового затримання правопорушників, що вимагає пошуку більш дієвих підходів.

Встановлено, що моделювання ситуацій професійної діяльності вже під час навчання адаптує психофізичну сферу людини до наперед передбачених, визначених видів діяльності й має ефект, що тренує. При цьому, систематичне тренування в умовах впливу різних несприятливих факторів удосконалює стійкість рухових дій до перешкод, які трапляються у реальних умовах силового затримання правопорушників, та забезпечує високий рівень результативності рухових якостей працівників міліції (Г.О. Юхновець, 1999).

Існуюча система професійної підготовки інспекторів дорожньо-патрульної служби (ДПС), службова діяльність яких пов'язана з ризиком і має виражену спеціалізацію не повною мірою забезпечує належний рівень готовності до виконання службових задач. Значна кількість працівників ДПС не можуть виконати нормативи з фізичної та вогневої підготовки, не повною мірою опановують прийоми рукопашного бою, а в екстремальних ситуаціях багато міліціонерів виявляють розгубленість і безпорадність, поступаються правопорушникам у силі та спритності (В. Булачек, 2004; М. А. Чуносов, 2005).

У нашому дослідженні ми зосередили свою увагу на мало вивченій фахівцями системі професійної підготовки в частині застосування силового впливу працівниками цієї служби, що й визначає актуальність теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до наказу № 755 від 05.07.2004 року

«Про затвердження пріоритетних напрямків наукових і дисертаційних досліджень, які вимагають першочергової розробки та впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ на період 2004 - 2009 років» за напрямком удосконалення методики проведення професійної підготовки особистого складу МВС, відповідно до Зведеного плану Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 2.2.4 «Удосконалення механізмів управління руховою діяльністю спортсменів» (номер державної реєстрації 0106U011986). При виконанні даної теми автор проводив експеримент, який стосується розробки підходів до засвоєння спеціальних фізичних вправ і прийомів силового впливу під час можливого силового затримання правопорушників.

Мета дослідження полягала в теоретичному та експериментальному обґрунтуванні методів та засобів удосконалення професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх інспекторів ДАІ ДПС з урахуванням існуючої погребі силового затримання правопорушників.

Завдання дослідження.

1. Здійснити теоретичний аналіз сучасного стану проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки курсантів у системі вищих навчальних закладів МВС України.

2. Виявити основні чинники, що обумовлюють формування і розвиток професійно-значущих психофізичних якостей, від яких залежить рівень підготовленості працівників міліції до виконання своїх службових обов'язків.

3. Розробити та експериментально обґрунтувати методику розвитку професійно-прикладних фізичних якостей у майбутніх інспекторів дорожньо-патрульної служби Державної автомобільної інспекції.

4. Встановити дію та умови засвоєння спеціальних фізичних вправ і прийомів силового впливу на надійність й результативність їх виконання в екстремальних ситуаціях під час можливого силового затримання правопорушників.

Об'єкт дослідження – професійно-прикладна фізична підготовка курсантів вищих навчальних закладів МВС України.

Предмет дослідження – професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх інспекторів ДАІ з формування психофізичних якостей, у тому числі необхідних для силового затримання правопорушників.

Методи дослідження – аналіз науково-методичних літературних джерел, педагогічне спостереження, бесіди, анкетування, моделювання, педагогічний експеримент, експертна оцінка, антропометрія, методи психофізіологічних досліджень і математичної статистики.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в дисертації:

– *вперше* встановлено перелік та особливості впливу основних чинників, що обумовлюють процес формування й розвитку професійно значущих психофізичних якостей курсантів ВНЗ МВС України, які готуються до виконання службових обов'язків інспекторів ДАІ;

– *вперше* встановлено, що стабільне зростання показників фізичних та психологічних якостей, рівня фізичної підготовленості й в цілому готовності майбутніх інспекторів ДАІ до виконання оперативно-службових задач можливе за умов використання у навчальному процесі, як важливого елементу методики спеціальної професійно-прикладної підготовки курсантів, механізму штучно створюваної екстремальної ситуації, максимально наближених до реальних сутичок зі злочинцями;

– *вперше* обґрунтовано та експериментально перевірено комплексну методику спеціальної професійно-прикладної фізичної підготовки курсантів, що забезпечує їм у майбутньому впевненість і надійність при застосуванні адекватних фізичних прийомів в складних умовах самозахисту та силового впливу на правопорушників;

– *доповнено* дані стосовно основних показників комплексної психофізичної і бойової готовності курсантів до виконання задач в оперативно-службовій діяльності;

– *уточнено* структурно-логічну схему проходження курсантами навчальних дисциплін у ВНЗ МВС України під час підготовки до майбутньої службової діяльності.

Практичне значення отриманих результатів полягає:

– у можливості застосовувати викладачами відповідних кафедр принципів взаємозв'язку навчальних дисциплін, апробованих в дисертації методів інтенсифікації психофізичної підготовки курсантів та штучного створення у процесі занять екстремальних умов, які максимально наближені до ситуацій силового протистояння злочинцям;

– у можливості використання «Методики спеціальної професійно-прикладної фізичної підготовки інспекторів ДАІ» для проведення практичних занять з фізичного виховання курсантів навчальних закладів правоохоронних органів та в процесі підвищення кваліфікації кадрів.

Розроблена методика може бути використана в практичній роботі викладачами бойової та фізичної підготовки ВНЗ МВС України, навчальних центрів МВС, на курсах підвищення кваліфікації та перепідготовки інспекторів ДПС, інструкторами з бойової та фізичної підготовки.

Експериментальна перевірка методики та подальше застосування отриманих даних показали її дієвість та ефективність, про що свідчать акти впровадження від відділення професійної підготовки УМВС України в Донецькій області (акт впровадження від 05.03.2010), Одеського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 02.03.2010), Донецького юридичного інституту ЛДУВС (акт впровадження від 18.02.2010), Кримського юридичного інституту ОДУВС (акт впровадження від 15.02.2010).

Особистий внесок здобувача полягає в розробці концепції дослідження; обґрунтуванні методики застосування ситуацій силового затримання правопорушників; побудові навчально-тренувального процесу підготовки курсантів щодо виконання професійних обов'язків відповідно до дидактичних принципів навчання та шляхом застосування відповідних психофізичних

навантажень. У встановленні, що показниками готовності до дій виступають: адекватний та раціональний вибір рішення, а також достатній рівень фізичної підготовленості курсантів, який відповідає прийнятим програмним нормативам; висока швидкострільність і точність у стрільбі з бойової зброї та правомірність її застосування; вміння використовувати елементи рукопашних одноборств в екстремальних ситуаціях, а також наявність психологічної готовності та стійкості.

В працях, написаних у співавторстві, дисертантові належить описання виконаного експерименту та обробка одержаних даних.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення, експериментальні дані та висновки дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри спеціальної фізичної підготовки ДЮІ ЛДУВС, кафедри педагогіки та психології ХДАФК й на наукових конференціях: VII Міжнародній науковій конференції «Молода спортивна наука України» (Львів, 2003); Міжнародній науково-практичній конференції «Психотренінгові технології у правоохоронній діяльності: науково-методичні та організаційно-практичні проблеми впровадження і використання, перспективи розвитку» (Донецьк, 2006); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Спорт, духовність і гуманізм у сучасному світі» (Донецьк, 2008); II Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання вищої професійної освіти» (Донецьк, 2008).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 9 робіт, серед яких 7 – у фахових наукових виданнях ВАК України.

Структура і обсяг роботи. Дисертаційну роботу викладено на 216 сторінках тексту. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаних літературних джерел (267, з яких 17 – зарубіжних авторів) і додатків. Дисертацію ілюстровано 37 таблицями.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність розв'язання наукової проблеми, відображено зв'язок роботи з науковими планами, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, подано інформацію щодо апробації результатів дослідження.

У першому розділі **«Проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки працівників системи Міністерства внутрішніх справ України до застосування силового впливу»** виконано аналіз науково-методичної літератури. Встановлено, що для вирішення проблеми дослідження необхідно всебічно розглянути реальні ситуації застосування силового впливу, з якими стикаються правоохоронці в Україні. Найбільш достовірною та повною інформацією в ОВС України накопичується щодо надзвичайних подій (поранень та загибелі). Ця інформація спільно з результатами анкетування працівників практичних

підрозділів, на наш погляд, дає змогу визначити типові ситуації застосування силового впливу.

Тільки за 2001-2006 рр. працівниками міліції України під час виконання службових обов'язків через недостатні знання правил застосування та використання табельної вогнепальної зброї, спеціальних засобів, нехтування правилами особистої безпеки, непрофесіоналізм і психологічну невідповідність до дій в екстремальних ситуаціях, втрату пильності при затриманні порушників громадського порядку та злочинців загинуло 215 працівників міліції, 1583 були поранені. Результати досліджень свідчать, що вогнепальна зброя в руках слабо підготовленого працівника міліції підвищує у нього почуття тривожності й невпевненості, у той же час озброєність злочинця підвищує його впевненість у собі.

Встановлено, що у ситуаціях, пов'язаних із припиненням порушень закону, при раптовому нападі причинами поранень працівників ОВС були:

- відсутність необхідного рівня професійних навичок володіння зброєю, спеціальними засобами, прийомами рукопашного бою та інше;
- відсутність відповідного екіпірування, зброї, спеціальних засобів;
- невміння або страх застосовувати спеціальні засоби та табельну зброю в ситуаціях, які вимагають цього;
- невміння за короткий відрізок часу вірно оцінити обставини та вжити адекватні заходи щодо припинення правопорушень;
- невірні дії працівників міліції у відношенні до правопорушників або громадян, які можуть спровокувати останніх на відповідні «рефлекторні», непередбачені дії;
- зменшення професійної пильності в процесі несення служби або виконання поставленого завдання.

Фахівці (І.В. Герасимов, 1996; І.П. Закорко, 2000; В. В. Приходько, 2006 та інші) відзначають необхідність істотного вдосконалення системи професійно-прикладної фізичної підготовки в навчальних закладах системи МВС, тому що рівень професійної підготовленості випускників відстає від існуючих до неї вимог сучасної практики. Це дозволяє зробити висновок, що існуюча до останнього часу модель професійного навчання в навчальних закладах МВС України у значній мірі вичерпала себе, і виникла необхідність пошуку більш ефективних методів підготовки молодих кадрів, яка підтверджується думкою багатьох вчених, що система фізичної й вогневої підготовки курсантів навчальних закладів вимагає серйозного аналізу і корегування.

Водночас науковцями доведено, що силове затримання здійснюється у непередбачених умовах, а результати його залежать від багатьох перемінних, у тому числі і від впливу різних негативно діючих факторів. Для ефективного застосування силового впливу працівником міліції треба мати належну фізичну підготовку, володіти прийомами рукопашного бою, уміти нападати і захищатись у складних, екстремальних умовах в будь-яку годину доби і при

будь-якій погоді. Основні складові готовності до застосування силового впливу під час виконання службових обов'язків мають бути:

- фізична готовність, яка визначається адаптивними змінами, що настають в організмі в результаті тренувань;
- психологічна готовність, що характеризується змінами, які настають у психіці людини після проходження психологічної підготовки;
- техніко-тактична готовність, обумовлена рівнем розвитку здібностей до виконання необхідних дій;
- соціальна готовність, що визначається мотивами, цілями і значущістю виконуваної діяльності.

Розглядаючи особливості керування системою підготовки у навчальних закладах МВС України, науковці відмічають відсутність взаємозв'язку між загальною фізичною підготовкою, спеціальною фізичною підготовкою, правовою та тактико-спеціальною підготовками й навичками стрільби в рамках навчально-виховного процесу в цілому (Г.О. Заярін, 2003; О. Несін та ін., 2006; В.М. Шалаєв, 1998), що позначається на якості підготовки курсантів.

У другому розділі «**Методи та організація дослідження**» представлено використані методи та етапи дослідження. Проведення теоретичних й експериментальних досліджень, їх аналіз та уточнення висновків відбувалось протягом 2003-2009 рр. Дослідження були проведені на базі факультету безпеки дорожнього руху Донецького юридичного інституту.

У дослідженнях взяли участь 200 курсантів віком 19-22 років. Для вирішення завдань роботи оцінювались рухові, психофізіологічні можливості та показники успішності з професійно спрямованих дисциплін. В анкетуванні щодо змісту та недоліків професійної діяльності інспектора ДПС ДАІ брали участь 256 працівників з різним стажем діяльності.

На першому етапі – (жовтень 2003 – червень 2004 рр.) вивчалась та аналізувалась науково-методична література за проблемою дослідження, визначалась мета, предмет та об'єкт дослідження, конкретизувались завдання дослідження.

Встановлено, що зміст та зміни правової регламентації застосування заходів силового впливу суттєво впливають на професійно-прикладну підготовку правоохоронців. Як свідчить досвід іноземних фахівців, один із шляхів удосконалення підготовки – вивчення реальних ситуацій застосування силового впливу з послідуємим їх аналізом та порівнянням рівня відповідності існуючої готовності. Основа підготовки повинна формуватися в навчальних закладах та мати певну етапність.

На другому етапі – (з квітня по вересень 2004 року) було проведено констатуючий експеримент. Під час даного етапу дослідження з метою визначення *фізичної готовності*:

- оцінювались вихідні показники рівня фізичного розвитку та фізичної підготовленості курсантів за результатами в бігу на 100 і 1000 м, підтягуванні, за тестом «Шведська стінка», що давало можливість оцінити ступінь значимості необхідних для професійної діяльності фізичних якостей курсантів;

- визначався рівень розвитку сенсомоторної системи як однієї з головних серед показників оцінки професійної придатності. Для одержання характеристик психомоторних функцій використовувався ряд тестів для оцінки: точності відтворення заданого еталону простору, реакції на об'єкт, що рухається, почуття часу, стійкості вестибулярного апарату. Дані тести з різним ступенем точності дозволяють оцінювати як рівень розвитку професійно-прикладних якостей курсантів, так і їх психофізичних здібностей

З метою визначення *психологічної готовності*:

- оцінювались типологічні властивості нервової системи; досліджувалися особистісна і ситуативна тривожність, переключення і розподіл уваги, вибірковість уваги, обсяг уваги та оперативна пам'ять, що дозволяло вивчити індивідуальні психологічні особливості курсантів та визначити їхню професійну придатність до майбутньої діяльності за критеріями психолого-педагогічного відбору.

Техніко-тактична готовність оцінювалась умінням курсантів зробити правильний вибір рішення задачі, що виникає (вибір позиції, узгодження рішення на застосування у часі, вибір засобів впливу), володінням прийомами рукопашного бою, бойовою зброєю, спеціальними засобами.

Соціальна готовність визначалась знанням правомірності, процесуальної повноти та грамотності, послідовності, обґрунтованості застосування до правопорушників фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї.

В роботі було проаналізовано рівень зв'язку між отриманими даними та успішністю навчання з професійного напрямку. Вивчення структурно-логічної схеми проходження змісту даних дисциплін дозволило визначити послідовність використання засобів формування складових готовності курсантів до застосування заходів фізичного впливу та її діагностування.

Аналіз одержаних даних дав можливість обґрунтувати необхідність моделювання екстремальних ситуацій для підвищення надійності застосування спеціальних умінь та навичок курсантів в майбутній професійній діяльності, яка пов'язана із застосуванням силового впливу. Практична реалізація результатів дослідження вона знайшла у вигляді навчальної та робочої програми, практикуму ситуаційних завдань, методичних рекомендацій викладання дисципліни «Спеціальна фізична підготовка».

На третьому етапі було проведено формуючий педагогічний експеримент, а також аналіз отриманих результатів (з вересня 2004 по грудень 2009 року). У експерименті взяли участь 90 курсантів, які на підставі попередніх результатів були зведені в контрольну та експериментальну групи по 45 чоловік кожна, які за середньо груповими показниками не мали достовірних розбіжностей. Курсанти контрольної групи займалися на заняттях за загальноприйнятою методикою, яка була спрямована на удосконалення технічних дій рукопашного бою в умовах спортивного залу. Курсанти експериментальної групи займалися за розробленою методикою розвитку необхідних психофізичних якостей, оптимізації рівня ситуативної тривожності,

формування цілісних знань і вмінь та алгоритму дій у службових ситуаціях, яка здійснювалась за наступними принципами:

- планування професійно-прикладної фізичної підготовки з метою досягнення курсантами готовності до виконання завдань за призначенням у відповідності до визначених ситуацій застосування, на основі рішень викладача, який деталізує перелік конкретних завдань для кожного курсанта;

- врахування вихідних даних для прийняття рішень викладачами щодо організації професійно-прикладної фізичної підготовки: реальний стан готовності курсантів, стан навчальної матеріально-технічної бази, визначений перелік завдань, кінцевий (очікуваний) стан готовності до застосування за призначенням наряду в цілому;

- дотримання глибокого розуміння викладачами та курсантами мети навчання та переліку завдань з підготовки особового складу наряду, обсягів підготовки спеціальних засобів, зброї, запасів матеріально-технічних засобів для досягнення кінцевого результату навчання.

Безпосередньо викладачам кафедри спеціальної фізичної підготовки необхідно визначати перелік індивідуальних завдань з підготовки кожного курсанта з урахуванням умов несення служби, які пов'язані із застосуванням сили (тип місцевості, наявність спеціальних засобів, зброї, заходів примусової зупинки транспортного засобу, кількісний склад наряду, їх дії в екстремальних ситуаціях – примусове усунення від керування автомобілем, затримання, взаємодопомога, взаємодія), досягнутого рівня підготовки, та інших факторів.

Відповідний перелік завдань формується у послідовності:

- з'ясування основних завдань наряду, які пов'язані з необхідністю застосування силового впливу, вид силового впливу і в яких умовах він найчастіше застосовувався, умови несення служби, які негативно впливають на дії наряду, що визначено експертами у процесі опитування;

- визначення складових елементів кожного завдання наряду;

- визначення переліку тактичних завдань, що відповідають складовим кожного завдання, відпрацювання яких забезпечить досягнення мети підготовки;

- визначення переліку індивідуальних завдань з підготовки кожного курсанту.

Приклад завдання: Наряду визначено бути готовим до виконання завдань за ситуацією 8.

Формування переліку тактичних завдань:

1. Наряд має одне завдання.

2. Завдання наряду – зупинити авто з невідомими, які скоїли напад на магазин 20 хвилин тому.

3. Тактичні складові елементи завдання наряду:

- зупинити авто, яке співпадає за частковими прикметами;

- перевірити водія та пасажирів на причетність до злочину (свої дії маскувати);

- у разі підтвердження – затримання.

4. Визначення переліку індивідуальних завдань з підготовки кожного курсанта.

Завдання формувати за функціональними напрямками:

– вивчення алгоритму дій інспектора ДАІ у разі виявлення адміністративного правопорушення, під час затримання і супроводу порушника в ОВС;

– вивчення алгоритму дій щодо застосування силового впливу: попередження (якщо можливо) – заходи фізичного впливу, якщо ні – спеціальні засоби, якщо ні, як крайня міра – табельна зброя;

– виконання вправи №7 «скорострільна стрільба» з урахуванням правомірності.

Практична реалізація навчання за даною методикою здійснюється в зворотній послідовності. Після отримання курсантами індивідуальних завдань вирішуються задачі по формуванню у курсантів здібностей до рішення раптово виникаючих рухових задач в умовах негативного впливу фізичних навантажень різної спрямованості і дефіциту часу. Для цього використовувалися простіші варіації: удосконалення прийомів рукопашного бою, вправ з спецзасобами при створенні ситуацій, які ускладнюють виконання вправ (протидія супротивника, виконання вправ без розминки, у форменому одязі, після різноспрямованого фізичного навантаження різного за об'ємом та інтенсивністю, вплив обмеженого простору, недостатньої освітленості, вправи зі спрощеними модельованими ситуаціями – «коло затримання» та «коло нападу»). З метою формування психологічної стійкості, у кожне заняття були включені прості вправи з виправданим ризиком та основи взаємодії у складі наряду.

При опрацюванні тактичних складових елементів завдання наряду були включені вправи з подолання різноманітних перешкод з виконанням прийомів рукопашного бою.

На навчальному полігоні курсанти оцінювались за виконання завдання у різних ситуаціях з можливістю варіювати дії. Для цього «правопорушник» інструктується щодо можливого розвитку ситуації за принципом «якщо – то», і у випадку допущення нарядом помилок – вживає контрзаходи (робить напад, чинить опір, намагається сховатися тощо).

Оцінка ефективності розробленої методики перевірялася зіставленням показників рівня розвитку психофізичних якостей, професійно-прикладних фізичних якостей курсантів контрольної та експериментальної груп. Для оцінки відмінностей між вибірками при нормальному розподілу результативної ознаки сукупності використовувався *t*-критерій Ст'юдента, в інших випадках – критерій Мана-Уїнті (*U*). Для встановлення кореляційного зв'язку – коефіцієнт Брава-Пірсона (*r*) та рангової кореляції Спірмена (*r_s*).

На заключному етапі узагальнено та систематизовано отримані експериментальні дані, розроблено практичні рекомендації, сформульовано висновки та написано текст дисертації.

У третьому розділі «Особливості впливу професійної підготовки курсантів на фізичні й психофізіологічні якості та успішність навчання»

Розкрито принципи, визначено структуру, зміст, особливості планування та організації занять, подані результати, які отримані під час констатуючого експерименту.

На цьому етапі виявлено чинники, що обумовлюють формування і розвиток професійно-значущих психофізичних якостей та встановлено дію умов засвоєння фізичних вправ і прийомів силового впливу на позитивний результат і надійність їх виконання в екстремальних ситуаціях під час силового затримання правопорушників.

У ході попереднього експерименту проведено самооцінку та оцінку рівня теоретичної та практичної підготовки курсантів під час занять з моделюванням ситуацій службової діяльності. Встановлено, що у зв'язку з недосконалістю навчання, курсанти відчують недолік: практичних навичок – 50 %; злагоженості дій з напарником – 41 %; алгоритму дій – 27 %; упевненості та теоретичної підготовки – 8 %. Негативно впливають на дії курсантів: острах прийняти невірне рішення у 42 %; дії водія – 15 %; дії напарника – 13 %; дії пасажирів – 8 %; діалог з правопорушниками – 12 %.

Для оцінки вихідного рівня розвитку основних фізичних та рухово-координаційних здібностей курсантів, проводили тестування курсантів з бігу на 100 м і 1000 м, з підтягування на перекладині, з тесту «Шведська стінка».

Виявлено, що розвиток загальної витривалості та швидкості у курсантів відповідає середньому рівню ($221 \pm 0,25$ с в бігу на 1000 м та $14,0 \pm 0,5$ с на 100 м відповідно), а сила верхнього плечового поясу – доброму ($11,6 \pm 2,3$ рази в підтягуванні на перекладині). В експериментальній групі курсантів спостерігається відносно однаковий рівень розвитку швидкості (коефіцієнт варіації – 3,5 %, в той же час, зафіксоване значне розходження в показниках сили (коефіцієнт варіації – 19,8 %). Координаційна витривалість за результатами тесту «Шведська стінка», тобто здатність до точного управління рухами в процесі тривалого фізичного навантаження, в експериментальній групі курсантів, знаходиться нижче середнього рівня ($2,7 \pm 1,0$ бали). Проте, високий коефіцієнт варіації (39,7 %) вказує на існування значних розходжень у рівнях розвитку фізичних якостей між курсантами.

Курсанти мають гарний рівень розвитку зорової оцінки відстані в сполученні з м'язовими відчуттями ($4,1 \pm 0,8$ бали), швидкістю і здатністю протистояти наростаючому стомленню ($4,2 \pm 1$ бали); середнім рівнем розвитку регуляції в нервово-м'язовому апараті ($3,1 \pm 0,6$ бали), сприйняття й оцінки тимчасових інтервалів ($3 \pm 0,3$ бали) та високою стійкістю вестибулярного апарату (34 с при нормі 27). У той же час вони характеризуються високим рівнем переключення і розподілу ($4,1 + 1,9$ ум. од.) та вибіркової уваги ($8,7 \pm 1,2$ бали) середнім рівнем обсягу уваги (27 ± 8 ум. од.) й оперативної пам'яті ($29,5 \pm 9,6$ ум. од.).

Серед досліджених в експериментальній групі курсантів виявлено 95% екстравертів, тобто осіб, які мають сангвінічний тип темпераменту. Встановлено, що ситуативна та особистісна тривожність у курсантів знаходиться на рівні помірних оцінок (4 бали).

Беручи до уваги те, що при атестації осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, використовується система компетенцій, що визначена в освітньо-кваліфікаційній характеристиці, та система відповідних змістовних модулів, що складають зміст освітньо-професійної програми підготовки фахівця, ми проаналізували взаємозв'язок показників рівня фізичної підготовленості, функціонального стану, сенсомоторних та психофізичних функцій курсантів (усього 16 показників) і загальної якості і успішності навчання з п'яти професійно спрямованих дисциплін.

В результаті встановлено значимий кореляційний зв'язок між рівнем загальної та координаційної витривалості, швидкістю і здатністю нервово-м'язового апарату протистояти стомленню в процесі роботи швидкісного характеру, показниками точності суб'єктивного сприйняття просторових та динамічних характеристик фізичних вправ, переключенням і розподілом, вибірковою уваги з бойової, тактико-спеціальної, вогневої, спеціальної фізичної підготовки та дисципліною «Забезпечення безпеки учасників дорожнього руху». Незначний кореляційний зв'язок між іншими показниками показує, що при оцінюванні якості професійної підготовки фахівців поки що оцінюється уміння запам'ятовувати конкретний матеріал, а не їх уміння виконувати конкретні види завдань, близькі за змістом та умовами до реальних обставин професійної діяльності. Це нашло підтвердження у результатах анкетування курсантів та інспекторів ДПС ДАІ.

Четвертий розділ **«Формування у навчальному процесі професійно-прикладних фізичних та психомоторних якостей курсантів»** містить обґрунтування комплексної методики спеціальної професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) курсантів, здійснено аналіз ефективності запропонованих засобів ППФП курсантів – майбутніх інспекторів ДАІ.

Для визначення ефективності запропонованої методики використовувалися результати оцінювання рівня теоретичних знань, практичних дій у модельних ситуаціях, рухових, психомоторних можливостей курсантів контрольної та експериментальної груп та їх стійкість до психоемоційного навантаження, рівня спеціальної фізичної підготовленості за підсумками екзаменаційної сесії.

Для оцінки впливу занять на рівень розвитку основних фізичних якостей, ступінь формування рухово-координаційних здібностей курсантів проводилось порівняння результатів з бігу на 100 м і 1000 м, з підтягування, з тесту «Шведська стінка» (таб. 1). Розглядаючи результати з бігу на 100 м, слід відмітити, що в КГ курсантів вони не змінилися, а в ЕГ показники поліпшилися на 0,3 с ($p < 0,001$, $t = 4,46$).

Коефіцієнт варіації (V) у контрольній групі збільшився на 2,2 %, в експериментальній скоротився на 0,7 %. Показники силової підготовленості курсантів з тесту «підтягування на перекладині» у КГ збільшилися на 4,2 % ($p > 0,05$, $t = 1,11$), в ЕГ приріст результатів склав 10,7 %, ($p < 0,05$, $U = 788$) коефіцієнт V скоротився на 4,5 % і на 16,9 % відповідно. Після проведення експерименту результати з бігу на 1000 м в КГ змінилися на 4,5 с ($p > 0,05$,

$t=1,39$). В ЕГ цей показник покращився на 7,6 с ($p < 0,05$, $t=2,37$), причому коефіцієнт V у контрольній групі скоротився лише на 0,5 %, в експериментальній – на 7,7 %. Середні показники в тестовій вправі «Шведська стінка» в ЕГ курсантів зросли на 56,2 м ($t=7,82$, $p < 0,001$). За той же час у КГ результати поліпшились на 10,8 м ($t=2,95$, $p < 0,01$).

Таблиця 1

Показники рівня фізичної підготовленості курсантів ($x \pm \sigma$)

Показники	КГ (n=45)		ЕГ (n=45)	
	Вихідний результат	Після експерименту	Вихідний результат	Після експерименту
Біг на 1000 м (с)	220,5 ± 17,9	216,0 ± 13,0	222,9 ± 19,2	215,3 ± 9,2*)
Підтягування на перекладині (разів)	12,38 ± 0,25	12,11 ± 0,54	11,2 ± 0,28	12,4 ± 0,56*)
Біг на 100 м (с)	13,6 ± 0,28	13,6 ± 0,49	13,5 ± 0,38	13,2 ± 0,18***)
"Шведська стінка" (м)	58,1 ± 23,9	69,1 ± 20,9**)	54,9 ± 15,9	111,1 ± 34,5***)

*) рівень статистичної значущості відмінностей середніх значень $p < 0,05$
 **) рівень статистичної значущості відмінностей середніх значень $p < 0,01$
 ***) рівень статистичної значущості відмінностей середніх значень $p < 0,001$

Слід також відмітити той факт, що коефіцієнт варіації в експериментальній групі збільшився на 2,3 %, у контрольній – скоротився на 10,3 %. Найявність існування більш високого коефіцієнта варіації в ЕГ вказує на те, що можливості пристосування рухової активності досліджуваних до існуючих умов виконання тесту «Шведська стінка» стали більш різноманітними та пластичними, ніж у контрольній.

В таблиці 2 надані зміни показників розвитку психомоторних функцій курсантів ЕГ і КГ у процесі педагогічного експерименту.

Так, у курсантів КГ під впливом чинників навчально-бойової діяльності погіршився рівень розвитку здатності щодо оцінки точності відстані в результаті дозованих зусиль. Середній бал групи знизився на 0,6 бали. Середня величина відхилення «заданого еталону простору» збільшилась на 0,12 м, ($p < 0,01$, $t = 3,42$). Оцінка здатності та уміння корегувати свої рухи у курсантів ЕГ достовірно не змінилася ($p > 0,05$, $t = 0,31$).

Оцінки швидкості дій курсантів після експерименту свідчать, що час реакції на предмет, який рухається, в ЕГ скоротився на 1,6 см ($p < 0,01$; $t=2,8$). Водночас достовірних змін у КГ не спостерігалось.

Згідно даних таблиці 2 динаміка показників суб'єктивної властивості «почуття часу» показала, що при 7 секундному інтервалі в ЕГ середній результат відхилення не змінився, у контрольній – скоротився на 0,03 с ($p > 0,05$, $U=1008$).

У той же час, при 49 секундному інтервалі скорочення даних відхилення в ЕГ складо 1,9 с ($p < 0,01$, $U=506,5$), що поліпшило результати з 3,6 бала до 4 балів. В КГ скорочення часу складо 0,8 с ($p < 0,01$, $U=711$).

Таблиця 2

Показники ($\bar{x} \pm \sigma$) розвитку психомоторних функцій курсантів контрольної (n=45) та експериментальної (n=45) груп у педагогічному експерименті.

Тест	Контрольна група		Експериментальна група	
	Вихідний результат	Після експерименту	Вихідний результат	Після експерименту
Заповнений еталон простору (см)	12 ± 1,1	24 ± 1,9**)	13 ± 2,3	14 ± 8
Реакція на предмет, що рухається (см)	17,8 ± 3,8	16,6 ± 3,4	17,6 ± 2,8	16,0 ± 2,9**)
Оцінюваний еталон часу 7 с	0,6 ± 0,5	0,6 ± 0,4	0,3 ± 0,4	0,3 ± 0,3
Оцінюваний еталон часу 49 с	3,7 ± 0,3	2,9 ± 0,3**)	3,5 ± 0,3	1,6 ± 0,2**)
Переключення і розподіл уваги	4,5 ± 2,0	5,5 ± 1,9**)	3,9 ± 1,7	6,4 ± 1,4***)
Переключення і розподіл уваги з перешкодами	2,1 ± 1,6	3,0 ± 1,8*)	2,3 ± 1,3	4,3 ± 1,7***)
Вибірковість уваги	9,7 ± 2,7	13,4 ± 4,3***)	9,2 ± 2,0	12,6 ± 2,6***)
Обсяг уваги	5,4 ± 2,1	4,3 ± 2,1***)	4,9 ± 2,3	7,5 ± 2,0***)
Оперативна пам'ять	30,7 ± 7,9	24,8 ± 10,9**)	27,0 ± 10,7	33,4 ± 7,7***)
Проба Яроцького	33,2 ± 3,0	34,0 ± 3,8	33,0 ± 3,5	38,6 ± 2,9*)
*) рівень статистичної значущості відмінностей середніх значень $p < 0,05$				
**) рівень статистичної значущості відмінностей середніх значень $p < 0,01$				
***) рівень статистичної значущості відмінностей середніх значень $p < 0,001$				

Показники переключення і розподілу уваги поліпшилися в ЕГ на 3,5 бали ($p < 0,001$, $t=7,25$), у КГ на 1 бал ($p < 0,01$, $t=3,37$); показники вибірковості уваги в ЕГ покращилися на 3,4 бали ($p < 0,001$, $t=8,08$), у КГ на 3,7 бали ($p < 0,001$, $t=5,6$). У той же час, показники обсягу уваги в КГ знизилися на 3,2 бала ($p < 0,001$, $t=3,65$), що складо 60 %. В ЕГ - збільшилися на 2,5 бала ($p < 0,001$, $t=5,83$) – 51,8%, показники розвитку оперативної пам'яті в КГ знизилися на 5,9 одиниці, що складо 19,2 % ($p < 0,01$, $t=3,2$). В ЕГ – поліпшилися на 6,4 одиниці – 23,7% ($p < 0,001$, $t=3,99$).

Середні показники вестибулярної стійкості курсантів в КГ недостовірно збільшилися на 0,8 с ($p > 0,05$, $t=1,31$), в ЕГ – на 5,6 с ($p < 0,05$, $t=2,16$).

Поліпшенню уваги і координації сприяє висока ситуативна тривожність. Отримані нами вихідні результати рівня показників курсантів КГ та ЕГ вказують на те, що курсанти мали однаковий рівень помірної ситуативної тривожності.

За час дослідження середні показники ситуативної тривожності в ЕГ поліпшилися на 2,2 одиниці ($p < 0,05$, $t = 2,66$), в КГ – погіршилися на 0,9 одиниць ($p < 0,05$, $t = 2,63$).

На протязі педагогічного експерименту коефіцієнт варіації показників ситуативної тривожності у курсантів ЕГ зменшувався після кожного курсу навчання і скоротився на 5,7 %, в КГ він мав стрибкоподібну тенденцію і скоротився на 3,7 %. Поступове скорочення коефіцієнту варіації у курсантів ЕГ вказує на те, що в їх діях з'явилася зосередженість, яка контролюється відповідними психічними функціями. Вони складаються з багатьох перемінних, що забезпечує їх більшу концентрацію під час дій та зменшує різницю між мінімальним і максимальним результатом.

Рис.1. Динаміка змін ситуативної тривожності курсантів у процесі педагогічного експерименту (в умовних одиницях)

Для оцінки професійно-прикладних рухових здібностей курсантів в умовах спрямованої підготовки до виконання службових обов'язків шляхом залучення відповідних знань, умінь та навичок, які вони мають засвоїти під час вивчення інших навчальних дисциплін, проводилися контрольні заняття з моделюванням ситуацій службової діяльності. Середні показники результатів виконання завдань у курсантів КГ склали 2,8 бала, а у ЕГ – 3,9 бала, що має достовірну різницю (таб. 3).

Динаміка оцінки дій курсантів під час моделювання службових ситуацій свідчить, що стандартні методи, які використовуються у вузах тривалий час і які використовувалися на заняттях контрольної групи, втрачають свою

ефективність. З даних таблиці 3 видно, що в контрольній групі досягнутий рівень оцінок влаштовує курсантів і у них зникає почуття новизни навантаження.

Таблиця 3

**Динаміка оцінок дій курсантів під час занять з моделюванням
службових ситуацій (у балах)**

Група	Вихідний результат	Після 1 блоку	Після 2 блоку	Після 3 блоку	Після 4 блоку
КГ (n=45)	2,2 ± 0,073	2,9 ± 0,14	2,7 ± 0,12	2,8 ± 0,18	2,8 ± 0,31
ЕГ (n=45)	2,4 ± 0,083	2,8 ± 0,17	3,1 ± 0,14	3,5 ± 0,19	3,9 ± 0,36
<i>t</i>	1,81	1,78	2,77	2,71	2,24
<i>p</i>	>0,05	>0,05	<0,01	<0,01	<0,05

Таким чином, результат дослідження, тестування рівня фізичної та психологічної підготовленості контрольних та експериментальних груп курсантів, отриманих під час навчально-виховного процесу за розробленою нами методикою фізичної підготовки, дозволяє значно підвищити ефективність занять з дисципліни «Спеціальна фізична підготовка».

У п'ятому розділі «Аналіз і узагальнення результатів дослідження» підведені підсумки дослідження, визначено, які отримані відомості вносять нове до накопиченого масиву знань з ППФП, які доповнюють, уточнюють відомості, раніше встановлені дослідниками. Показано, що в цілому подальшого розвитку набули знання щодо ППФП курсантів у ВНЗ МВС України.

Підтверджувальними є дані науковців Косяченко В.І., А. Луцака, Юхновець Г. О., Андросюка В. Г., Казміренко Л. І. про ефективність організації навчального процесу за умов використання методики спеціальної професійно-прикладної підготовки курсантів, механізму штучно створюваної екстремальної ситуації, максимально наближених до реальних сутичок зі злочинцями.

В ході дослідження були доповнені дані Булачека В., Чуносова М. А., Ярещенко О.А. стосовно основних показників комплексної психофізичної і бойової готовності курсантів до виконання задач в оперативно-службовій діяльності, уточнено структурно-логічну схему проходження курсантами навчальних дисциплін у ВНЗ МВС України під час підготовки до майбутньої службової діяльності.

Новими є такі результати:

– *вперше* встановлено перелік та особливості впливу основних чинників, що обумовлюють процес формування й розвитку професійно значущих психофізичних якостей курсантів ВНЗ МВС України, які готуються до виконання службових обов'язків інспекторів ДАІ;

– *вперше* обґрунтована та експериментально підтверджена ефективна комплексна методика спеціальної професійно-прикладної фізичної підготовки курсантів, що забезпечує їм у майбутньому впевненість і надійність при застосуванні адекватних фізичних прийомів в складних умовах самозахисту та силового впливу на правопорушників;

Закінчується розділ практичними рекомендаціями Департаменту по роботі з персоналом МВС України (ДРП МВС України) щодо професійно-прикладної фізичної підготовки інспекторів ДАІ, керівникам ВНЗ МВС України для уточнення навчальних програм.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз опрацьованої літератури показав, що підготовка працівників правоохоронних органів, у тому числі інспекторів дорожньо-патрульної служби, в цілому передбачає поетапне формування їхніх професійних знань, вмінь та навичок, однак не розв'язує усіх нагальних проблем підготовки інспекторів ДПС ДАІ до успішної службової діяльності. Встановлено, що існуюча система професійно-прикладної фізичної підготовки у частині застосування силового впливу до правопорушників, не у повній мірі відповідає вимогам практичної оперативно-службової діяльності. Для вирішення цієї проблеми необхідно вивчати ситуації, в яких застосовується силовий вплив. співвіднести ефективність потрібних дій із визначенням вимог до рівня підготовки інспекторів ДАІ та напрямків удосконалення їх навчання. При цьому їхню підготовку необхідно проводити у спеціальних вищих навчальних закладах МВС та в інших вже існуючих підрозділах, де навчальний процес слід розподілити на етапи початкової, базової та цільової професійно-прикладної підготовки.

2. Встановлено, що для формування і розвитку професійно значущих психофізичних якостей інспекторів дорожньо-патрульної служби потрібна спеціалізована професійна підготовка, яка забезпечує високий рівень психофізичної готовності до ефективних дій в екстремальних умовах. Для реалізації цього завдання необхідна широка варіативність змін обставин та умов виконання фізичних вправ, а на заняттях з фізичної підготовки важливо вводити елементи новизни, активної протидії супротивників, підвищувати складність запропонованих вправ і завдань, виконувати вправи на фоні стомлення та в ускладнених, незвичних, екстремальних умовах.

3. Встановлено, що позитивний результат силового впливу проти правопорушників у 76 % залежить від фізичної підготовленості працівників ДАІ, яка ефективно формується в умовах дії на курсантів штучно створених у навчальному процесі негативних чинників і залежить від їхніх вмінь використовувати прийоми рукопашного бою у ситуаціях протистояння, що швидко змінюються, та сформованості комплексної соціально-психологічної готовності до затримання правопорушників.

4. Методика навчання здійснювалась за наступними принципами:

– ППФП планувалась з метою досягнення курсантами готовності до виконання завдань за призначенням у відповідності до визначених ситуацій застосування;

– вихідними даними щодо організації ППФП вважались: реальний стан готовності курсантів, стан навчальної матеріально-технічної бази, визначений перелік завдань, кінцевий (очікуваний) стан готовності до застосування за призначенням наряду в цілому.

Перелік індивідуальних завдань з підготовки кожного курсанта формується у послідовності:

– з'ясування основних завдань наряду, які пов'язані з необхідністю застосування силового впливу, вид силового впливу і в яких умовах він найчастіше застосовувався, умови несення служби, які негативно впливають на дії наряду, що визначено експертами у процесі опитування;

– визначення складових елементів кожного завдання наряду;

– визначення переліку тактичних завдань, що відповідають складовим кожного завдання, відпрацювання яких забезпечить досягнення мети підготовки.

5. Застосування вправ відповідно до розробленої нами методики, дозволило курсантам підвищити рівень стійкості координації до впливу втоми на 102,4 %; швидкості - на 2,2 %; сили м'язів верхнього плечового поясу - на 10,7 %; загальної витривалості - на 31,9 %. Рівень сенсомоторних здібностей за точністю просторової дії зріс на 15,3 %; швидкості реакції – на 9,1 %; «почуття часу» у 49 секундному інтервалі – на 53,6 %. У той же час визначено, що при використанні загальноприйнятої методики проведення навчальних занять рівень сенсомоторних здібностей за просторовою точністю рухів курсантів знизився у два рази.

6. Застосування рекомендованої методики дозволило покращити розподіл та переключення уваги на 62,1 % ($p < 0.001$): обсягу уваги – на 51,8 % ($p < 0.001$); оперативної пам'яті – на 23,7 % ($p < 0.01$). Одночасно, при використанні загальноприйнятої методики проведення навчальних занять показники переключення, розподілу та вибірковості уваги покращилися у курсантів контрольної групи незначно, а обсяг уваги знизився.

7. Проведення педагогічного експерименту обумовило зростання оцінки якості дій під час моделювання службових ситуацій, які зустрічаються у інспекторів ДАІ – на 58,3 % ($p < 0,05$), а в контрольній групі лише на 27,3 % ($p < 0,05$). Оцінки, отримані курсантами під час їх підготовки в штучно створених екстремальних ситуаціях, показують, що стандартні методи, які використовуються зазвичай у навчанні курсантів, втрачають свою ефективність. У курсантів зникає почуття новизни і, відповідно, знижується інтерес підготовки до навчально-службової діяльності. Курсанти, не одержуючи нової сенсомоторної та рухової інформації на заняттях з фізичного виховання, втрачають до них інтерес, у зв'язку з чим змінюється їх мотивація і, як результат, знижується спільна активність керуючої і керівної ланки в педагогічній системі навчального процесу.

8. Акцентоване застосування рекомендованих принципів у професійно-прикладній фізичній підготовці курсантів, таких як індивідуалізація навантаження і спрямування усіх педагогічних впливів на кінцевий результат, дозволяють на 80 % покращити підбір вправ, які найбільш відповідають вимогам успішної діяльності інспекторів ДАІ. Вони також значно підвищують ефективність занять з фізичної підготовки за рахунок використання, як дидактичних принципів зі свідомим ставленням курсантів до вдосконалення особистої рухової активності, так і принципів професійної освіти – навчати тому, що необхідно в майбутній службовій діяльності після закінчення навчального закладу.

Перспективними щодо подальших досліджень з проблеми професійно-прикладної фізичної підготовки даної категорії службовців пов'язано з пошуком шляхів та методів удосконалення перепідготовки та підвищення кваліфікації вже працюючих інспекторів ДПС ДАІ України з метою підвищення рівня їх фізично-бойової підготовки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Івлєв О.М. Про проблеми підвищення рівня професійної готовності працівників ОВС до застосування заходів фізичного впливу / Івлєв О.М., Костенко А.Б. // Молода спортивна наука України. Львів: НФВ «Українська технологія». – 2003. – вип. 7, Т. 2, – С. 365-367.

2. Івлєв А.М. Коррекция требований к специальной физической подготовке выпускника учебного заведения МВД. / Ивлєв А.М., Костенко А.Б., та ін.// Теорія і практика фізичного виховання. Науково-методичний журнал, №3/2004 – Донецьк, ДонНУ, 2004. С. 183-188.

3. Ивлєв А.М. Дидактические аспекты готовности выпускников вузов МВД Украины к предстоящей служебной деятельности / А.М. Ивлєв // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С.С. – Харків-Донецьк: ХДАДМ (ХХПІ) – 2005. – №22 – С. 147–150.

4. Івлєв О.М. Методи моделювання у спортивній боротьбі / Івлєв О.М., Костенко А.Б. // Теорія і практика фізичного виховання. Науково-методичний журнал №1-2. – Донецьк, ДонНУ. – 2006, – С. 121-125.

5. Івлєв О.М. Методика підготовки інспекторів дорожньо-патрульної служби до застосування силового впливу у службовій діяльності: методичний посібник / Івлєв О.М – Донецьк: ДЮІ, – 2006. – 40 с.

6. Івлєв О.М. Моделювання як засіб підготовки до застосування силового впливу. / О.М. Івлєв // Психотренінгові технології у правоохоронній діяльності: науково-методичні та організаційно-практичні проблеми впровадження і використання, перспективи розвитку: мат. міжнародної наук.-практ. конференції. – Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2006. – С. 332-338.

7. Івлєв О.М. Особливості підготовки інспекторів дорожньо-патрульної служби до професійної діяльності / О.М. Івлєв // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків – 2007. – №12– С. 331-334.

8. Івлєв А.М. Определение уровня подготовленности инспекторов дорожно-патрульной службы к применению силового воздействия / Ивлєв А.М. // – Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. мон. за ред. проф. Єрмакова С.С. – Харків-Донецьк: ХДАДМ (ХХІІ), – 2008. – №4 – С. 63-66.

9. Івлєв О.М. Моделювання ситуацій в підготовці інспекторів дорожньо-патрульної служби до застосування силового впливу / О.М. Івлєв. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. мон. за ред. проф. Єрмакова С.С. – Харків-Донецьк: ХДАДМ (ХХІІІ), – 2008. – №6 – С. 104-107.

АНОТАЦІЇ

Івлєв О.М. Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх інспекторів ДАІ до застосування силового впливу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. – Харківська державна академія фізичної культури, Харків, 2010.

Дисертація присвячена дослідженню проблеми вдосконалення професійно-прикладної фізичної підготовки курсантів вищих навчальних закладів МВС України.

Мета дослідження полягає у розробці методики розвитку професійно-прикладних психофізичних якостей курсантів, необхідних для силового затримання правопорушників.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше встановлено механізм дії основних чинників, що обумовлюють процес формування і розвитку професійно значущих психофізичних якостей курсантів ВНЗ МВС України, які будуть виконувати службові обов'язки інспекторів ДАІ; встановлено, що зростання показників фізичних та психологічних якостей, рівня фізичної підготовленості і в цілому готовності майбутніх інспекторів ДАІ до виконання оперативно-службових задач можливе за умов моделювання під час навчання екстремальних ситуацій, максимально наближених до реальних сутичок зі злочинцями; експериментально обґрунтована необхідність використання рекомендованої методики у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки курсантів, що забезпечить їм у майбутньому ефективність і надійність застосування фізичних вправ і прийомів в складних умовах самозахисту та силового впливу на правопорушників.

Ключові слова: курсанти, майбутні працівники ДАІ, застосування силового впливу, професійно-прикладна фізична підготовка.

Ивлев А.М. Профессионально прикладная физическая подготовка будущих инспекторов ГАИ к применению мер силового воздействия. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.02 – физическая культура, физическое воспитание разных групп населения. – Харьковская государственная академия физической культуры, Харьков, 2010.

Во введении обоснована актуальность темы, определены цель и задачи исследования; раскрыты научная новизна, практическое значение полученных результатов, личный вклад диссертанта; описана сфера апробации результатов исследований и количество публикаций; структура и объем диссертации.

В первом разделе дано обоснование концепции исследований, обобщение работ ведущих ученых по исследуемой проблеме, проведен анализ ситуаций, связанных с применением силового воздействия и эффективностью действий работников правоохранительных органов в различных ситуациях. Рассматриваются особенности, составляющие, методология системы профессиональной подготовки, структура и содержание специальной психофизической готовности к применению силового воздействия во время выполнения служебных обязанностей работников ГАИ.

Во втором разделе описаны методы и организация исследований. Для решения поставленных заданий использованы такие методы исследования: теоретический анализ и обобщение материалов научной и методической литературы; системно структурный анализ; педагогическое наблюдение; анкетирование и экспертный опрос; педагогические контрольные экзамены; педагогический эксперимент; методы математической статистики.

В третьем разделе изложены материалы предварительного и основного педагогического эксперимента.

В процессе предварительного эксперимента установлена значимая корреляционная связь между индивидуальными психологическими, психофизиологическими качествами и успешностью обучения по основным профессионально-ориентированным дисциплинам.

По результатам анкетного опроса среди инспекторов ДПС ГАИ Донецкой области (256 человек с разным стажем работы) определены наиболее типичные ситуации, связанные с необходимостью применения силового воздействия в служебной деятельности. Эти данные легли в основу задач, моделирующих ситуации служебной деятельности.

Методика развития необходимых психофизических качеств, оптимизации уровня ситуативной тревожности, формирования целостных знаний и умений и алгоритма действий в служебных ситуациях, связанных с применением силового воздействия осуществлялась за следующими принципами:

- подготовка планировалась с целью достижения курсантами готовности к выполнению заданий в соответствии с определенными ситуациями;
- выходными данными, относительно организации ППФП считались: реально состояние готовности курсантов, состояние учебной материально-технической базы, перечень индивидуальных заданий, конечное (ожидаемое) состояние готовности к применению по назначению наряду в целом.

Перечень индивидуальных заданий каждому курсанту формируется в

Экспериментальности:

- определение основных заданий наряду, связанных с необходимостью применения силового воздействия, вид силового воздействия и в каких условиях он чаще всего применялся, условия несения службы, которые активно влияют на действия наряда, что определено экспертами в процессе исследования.

- определение составляющих элементов каждого задания наряду;
- определение перечня тактических заданий, которые отвечают элементам каждого задания, отработка которых обеспечит достижение цели подготовки.

В четвертом разделе даны результаты основного педагогического эксперимента по апробации разработанной нами методики физической подготовки курсантов в реальных условиях учебно-воспитательного процесса, исследования эффективности педагогических средств и методов, которые используются во время учебы при формировании профессиональных компетенций.

Пятый раздел посвящен обсуждению результатов исследования.

Ключевые слова: курсанты, будущие работники ГАИ, применение силового воздействия, прикладная физическая подготовка.

Ivlev A.M. Professionally applied physical training of future inspectors of STI for application of measures of power influence. – Manuscript.

Dissertation on conferring the degree of candidate of sciences on physical education and sport on specialty 24.00.02 – physical culture, physical education of different groups of population. – Kharkiv State Academy of Physical Culture, Kharkiv, 2010.

Dissertation is devoted to researching the problem of perfection of the professionally applied physical training of students of higher educational establishments of MIA of Ukraine.

The research purpose consists in development working out the method of development of the professionally applied psychological and physical qualities which are students of necessary for power detention offenders.

The scientific novelty consists in establishing the mechanism of action of basic factors, for the first time, stipulating the process forming and development professionally important psychological and physical qualities of cadets of HEE of MIA of Ukraine, which will carry out the official duties of inspectors of STI, it is set was defined increasing that of indexes of physical and psychological qualities, level of physical preparedness and on the whole readiness of future inspectors of STI for action to implementation of operatively official tasks, are possible at terms design during the studies of extreme situations of maximally close to the real collisions with criminals; the necessity of the use of recommended method is experimentally substantiated in the process of the professionally applied physical preparation of students of, which will provide them in the future efficiency and reliability of application of physical exercises and receptions in the difficult terms of self-defense and power influence on offenders.

Keywords: cadets, applications of power influence, professionally applied physical preparation.